

«М.А. Гендельманның 110 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 19» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары = Материалы международной научно-практической конференции «Сейфуллинские чтения – 19», посвященной 110 - летию М.А. Гендельмана» - 2023.- Т. II, Ч.1.- Б. 251-253.

ӘОЖ 141

ПЛАТОННЫҢ, ЖӘНЕ НИЦШЕНЫҢ ИДЕАЛДЫ ҚОҒАМЫ

*Қуанбекқызы А., Даулетбаева М., 2 курс студенттері
С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті,
Астана қ.*

Сіз идеалды қоғам қандай болуы керек деп ойладыңыз ба? Біз өмір сүріп жатқан әлеуметтік өмір салты қаншалықты жетілмеген? Өткен ойшылдар идеалды қоғамды қалай сипаттады: Платон, Ницше және К. Маркс? Олар идеалды қоғам құрудың қандай жолдарын ұсынды?

Ежелгі грек философы Платонның идеалды қоғамын талдаудан бастайық, ол өзінің әйгілі "саясат және мемлекет" атты еңбегінде былай деп жазады: "Өзінің құрылымындағы ең керемет және сондықтан жақсы мемлекет төрт негізгі добікке ие: 1 даналық, 2 батылдық, 3 тежегіш шара; 4 әділеттілік. Многіктің алғашқы үш түрі болса да, көп қолөнер және өзара кәсіп алмасу мемлекетке ең үлкен зиян келтіреді, сондықтан "өз қаласына қарсы қатыгездік пен ең үлкен әділетсіздік деп атауға болады" [1].

Платон идеалды мемлекетті бір сынып өкілдерінің басқа сынып азаматтарының міндеттері мен функцияларын орындауынан қорғауға тырысады, сыныптардың араласуына жол бермейді. Ол әділдікті мұндай араласуға жол бермейтін ретінде тікелей сипаттайды. Ең аз қиындық-бұл жұмысшылар класындағы әртүрлі мамандықтардың функцияларын араластыру: мысалы, егер ағаш ұстасы аяқ киімнің жұмысын жасаса, ал аяқ киім ұстасы ағаш ұстасының жұмысын жасаса немесе олардың біреуі екеуінде бірге жасағысы келсе. Бірақ егер кез-келген қолөнерші немесе адам, табиғаты бойынша өнеркәсіпші өзінің байлығымен немесе батылдығымен немесе күшімен мақтана отырып, әскери іспен айналысқысы келсе, ал кеңесші және Мемлекет басшысы бола алмайтын жауынгер басқару функцияларына қол сұғатын болса, Платон мемлекеті үшін өлім болар еді. Немесе, егер біреу осы істердің барлығын бір уақытта жасағысы келсе " [2].

Осылайша, Платонның пікірінше, идеалды қоғам-бұл, сайып келгенде, әділетті, демек, адамның қабілеттеріне сәйкес, қоғамдық еңбектің

бөлінуі. Идеал қоғам туралы мұндай түсінік Мысырдың касталық құрылысына ұқсас, оған бір кастадан екіншісіне өтуге тыйым салынады.

Идеал қоғамның платондық түсінігімен салыстыру үшін неміс философы Ницше тұжырымдамасын алайық. Біздің ойымызша, бұл авторларға ұқсас кейбір ойлар бар. Мысалы, Ницше ақсүйектердің касталық жүйесін мадақтайды. Назар аударыңыз, Ницше де Платон сияқты касталық принцип бойынша идеалды қоғам құрудың жақтаушысы. Ол әрбір "сау" қоғамда адамдардың үш түрі бар екенін жазады: бірінші түрі-данышпан адамдар, олардың саны өте аз; екінші түрі-данышпан адамдардың идеяларын орындаушылар, бұл жауынгерлер, судьялар және т. б., бұл билік өкілдері; үшінші түрі-Орташа, қарапайым адамдар, олар көп және [3].

олар ауыр физикалық еңбекпен айналысады. Ол қоғамды ұйымдастырудың ең керемет формасын ақсүйектердің күшті еркі мен құл еңбегі бар қоғам деп атайды. (Бұл Рим империясында болған). Осылайша, ол ең жақсы қоғамның идеалын бұрынғы, ежелгі мәдениетте, тек осындай жүйеде мәдениет пен өнердің ұлы шедеврлері жасалуы мүмкін деп санайды. Ницше ХІХ ғасырдағы Еуропа мемлекеттері мен мәдениеті демократиямен ауырады, саяси тұрақсыз, басшылыққа қабілетсіз адамдар басқарады деп санайды. Ницшенің пікірінше, мемлекеттің екі түрі бар: ақсүйектер мен демократия. Ақсүйектер мемлекеттері-жоғары мәдениет пен данышпандар үшін жылыжай. Демократия-бұл мемлекеттің құлдырау формасы, өйткені көпшілік мәдениетті құруға және қоғамды басқаруға қабілетсіз.

Алайда, біздің ойымызша, Платон мен Ницше арасындағы идеалды қоғам туралы көзқарастарда айырмашылық бар. Және бұл айырмашылық келесідей. Неміс философы адамзатты тек заң шығарушы адам ғана құтқара алады деп сенді, ол мораль мен діннен жоғары, ол өзі азғын саяси данышпан, индивидуалист . Ницшенің пікірінше , күшті адамдар, Супермен-бұл ештеңеге мораль емес. Адамгершілік-құлдардың тағдыры. Платон жеке күшті тұлғалардың культіне, олардың супер күштеріне тартылмайды. Рас , ол философтар қоғамды дана, адамгершілік және әділ болғандықтан басқаруы керек дейді. Платон-идеалды қоғам құру тәсілдерінде онша қатал емес және нәзік.

Енді коммунизм теориясының авторы Карл Маркске жүгінейік. Оның көзқарастары Платон мен Ницшенің идеалды қоғамының идеяларына қарама-қарсы. Маркс қанаушылар мен қанаушылар арасындағы, буржуазия мен пролетариат арасындағы таптық күрес идеясына әуестенді. Идеал қоғам, Маркс-бұл коммунизм, онда тауарларды бөлудің осындай принципі болады: әрқайсысынан – қабілеттері бойынша, әрқайсысы-қажеттіліктері бойынша. Ол, сондай-ақ Платон мен Ницше, қоғамның біртектілігін, оның сыныптарға,

касталар мен таптарға бөлінуін айтады. Және қоғамның әлеуметтік құрылымын жою мүмкін емес екенін мойындайды, өйткені еңбекті физикалық және ақыл-ой, білікті және біліктілігі жоқ деп бөлу және т. б. Маркс қоғамды біртектес етуге болмайтынын түсінеді, ол тек бір класты - буржуазияны, оның меншігін, өндіріс құралдарын экспорттау арқылы жоюға, оны басқа тапқа қысым жасау мүмкіндігінен айыруға шақырады - пролетариат. Бұл тек әлеуметтік революция, қанды күрес нәтижесінде мүмкін болады.

Маркс теориясы олар өмір сүрген қоғамды түбегейлі өзгертуге шақырған Ницше теориясымен ұқсастықтарға ие. Екеуі де қоғамдық негізде түбегейлі төңкеріс жасауды ұсынады. Айырмашылық тек Ницше Супермен мен саяси данышпандардың еркіне, ал Маркс пролетариат пен Коммунистік партияның күші мен қаһарына сенеді. "Коммунистік революцияға дейін үстем таптар дірілдеп тұрсын. Онда пролетарлардың өз тізбектерінен басқа жоғалтатын ештеңесі жоқ. Олар бүкіл әлемді алады", - деп жазады Маркс "Коммунистік партияның Манифестінде" [4].

Ғасырлар мен жылдармен бөлінген ойшылдардың идеалды қоғамға деген көзқарастарының ұқсастығы мен айырмашылығы неде екенін қараңыз. Олардың ойларының екпіні ұқсас-жоғары деңгейдегі өркендеу мен мәдениетті қоғам құруға деген ұмтылыс. Олар идеалды қоғам құру жолдарында ерекшеленеді. Платон адамның қабілеттеріне сәйкес Еңбек міндеттерін әділ бөлу принципін ұсынады. Ницше темір ерік-жігері бар Супермен бастаған саяси данышпандардың әлемдік үкіметін құруға шақырады. Маркс пролетариатқа қысым жасайтын буржуазия класын құлату идеясын негіздейді.

Біз идеалды қоғам жоқ деп санаймыз және адамзат тарихында идеалды қоғам құрудың сенімді теорияларын негіздейтін ғалымдар әрқашан болады. Шындығында, әлеуметтік құрылымның әртүрлі нұсқалары ғана бар, олардың ішінде Экономикалық өндірістің жоғары деңгейі қоғамдық тауарларды бөлудің әділ деңгейіне сәйкес келетін, өмір сүру деңгейі мен сапасы бойынша адамдар шамамен бірдей болатын ең қолайлы. Жоғары және бірдей материалдық байлық адамдарда моральдық және психологиялық жайлылық сезімін тудыратын қоғам. [5].

Әдебиеттер тізімі

- 1 Платон. Политика и государство [Текст]: Сочинения Платона в пер. проф. Карпова Ч.Ш. 434 А-В. Спб.1863. -227 с.
- 2 Платон. Государство и политика [Текст]: М: Издательство АСТ. - 2017.

- 3 Ф. Ницше. По ту сторону добра и зла [Текст]: Ницше Ф. Сочинения. В 2-х тт. Т. 1,2 - М.:Мысль, 1990.
- 4 К. Маркс Манифест Коммунистической партии - Сочинения К Маркса и Ф.Энгельса [Текст]: Т.4. -459 с.
- 5 Rakimzhanova S.K., Comparative analysis of the role of religious traditions in the moral self- determination of believers of the abrahamic religions using the example of islam and orthodox Christianity [Text] / European Journal of Science and Theology. – 2019. -Volume 15. Iss 5. – P.19-30.